

فراوانی سوء مصرف مواد در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی همدان در سال ۱۳۸۷

ناهد محمدی^۱، فاطمه شبیری^۲، حسین محبوب^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۸۹/۱۱/۲۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۹/۱۲/۱۷

۱. مربی پرستاری بهداشت جامعه، مرکز تحقیقات مراقبت‌های مادر و کودک، دانشگاه علوم پزشکی همدان، دانشکده پرستاری و مامائی

۲. استادیار مامائی، مرکز تحقیقات مراقبت‌های مادر و کودک، دانشگاه علوم پزشکی همدان، دانشکده پرستاری و مامائی

۳. استاد آمار و اپیدمیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی همدان، دانشکده بهداشت

چکیده

زمینه و هدف: سوء مصرف مواد عبارت است از الگوی مصرف غیرانطباقی مواد که به پیامدهای نامطلوب مانند اعتیاد منجر می‌شود. این پژوهش به منظور تعیین فراوانی سوء مصرف مواد در دانشجویان خوابگاه‌های پسرانه دانشگاه علوم پزشکی همدان در سال ۱۳۸۷ انجام شده است.

مواد و روش کار: این مطالعه به روش مقطعی در کلیه دانشجویان پسر ساکن در خوابگاه‌های دانشگاه علوم پزشکی همدان به روش نمونه‌گیری سرشماری انجام شد. تعداد نمونه ۴۳۰ نفر و ابزار مورد استفاده پرسشنامه بود. اطلاعات با کمک نرم‌افزار SPSS-15 مورد آنالیز قرار گرفت.

یافته‌ها: بیشتر واحدهای پژوهش (۲۱/۹٪) در گروه سنی ۲۰ سال، مجرد (۹۲/۸٪)، دارای بعد خانوار ۶ نفر (۲۱/۹٪)، ساکن شهر (۶۴/۹٪) و فرزند اول خانواده بودند. نتایج نشان داد که ۲۷ درصد از دانشجویان تاکنون ماده‌ای را مصرف نکرده و بیشترین مواد مصرفی شامل مواد سبک، مسکن و آرام‌بخش (۴۴/۷۷٪)، سیگار (۲۸/۴٪) و الکل (۲۰/۱۹٪) بود. مصرف مواد سنگین مانند تریاک (۵/۲۵٪)، حشیش (۴/۱٪)، اکستازی (۱/۶۴٪) و سایر مواد (۱/۱۳٪) در رده‌های بعدی قرار داشتند. در این راستا مسکن به‌عنوان ماده آغازین مصرف و سیگار به‌عنوان آخرین ماده مصرفی شناخته شد.

نتیجه‌گیری: غربالگری دانشجویان در بدو ورود از نظر اعتیاد و اجرای برنامه‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد توصیه می‌شود. [م ت ع پ ز، ۱۳۹۱؛ ۱۱۴(۱): ۸۹-]

[۸۶]

کلیدواژه‌ها: سوء مصرف مواد، دانشجویان، پزشکی، ایران

مقدمه

دانشجویان عنوان کردند که مصرف مواد اعتیادآور را در سن بالاتر از ۱۸ سالگی آغاز کرده‌اند.^۴ این پژوهش به منظور تعیین فراوانی سوء مصرف مواد در دانشجویان خوابگاه‌های پسرانه دانشگاه علوم پزشکی همدان در سال ۱۳۸۷ انجام شده است.

روش کار

در این مطالعه مقطعی جامعه پژوهش کلیه دانشجویان پسر ساکن در خوابگاه‌های علوم پزشکی همدان بود. روش نمونه‌گیری در این پژوهش سرشماری بود. به این ترتیب که کلیه دانشجویان پسر ساکن در خوابگاه‌های دانشگاه علوم پزشکی همدان (معادل ۵۰۰ نفر) مورد بررسی قرار گرفتند و از این تعداد ۷۰ نفر تمایل به شرکت در پژوهش را نداشتند و در نهایت ۴۳۰ پرسشنامه تکمیل شده جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش شامل دو بخش بود. بخش اول، ۱۰ سوال مربوط به اطلاعات دموگرافیک و بخش دوم، ۱۶ سوال مربوط به سابقه و فراوانی سوء مصرف مواد در خانواده. جهت تامین روایی و پایایی پرسشنامه، پرسشنامه مذکور از کتب و منابع مربوطه استخراج گردید و سپس از نظرات اعضا محترم هیئت علمی دانشکده پرستاری-مامائی نیز استفاده شد. به این صورت که پرسشنامه به رویت ده نفر از اعضای محترم هیئت علمی رسانیده شد و سپس نظرات آن‌ها بررسی و با اعمال نظرات آن‌ها، پرسشنامه نهایی تهیه شد. برای پی بردن به روایی سوالات و میزان پذیرش آن‌ها از طرف واحدهای مورد پژوهش و جهت تعیین پایایی سوالات یک مطالعه آزمایشی بر روی ۱۰ نفر در دو نوبت با فاصله زمانی ۱۰ روز انجام

سوء مصرف مواد مخدر یکی از مهمترین مسائل بهداشتی کشور به‌شمار می‌رود. آمارها بیانگر آن است که ۱/۲ تا ۳/۳ میلیون نفر از جمعیت مبتلا به اعتیاد هستند. این فراوانی به‌خصوص هنگامی اهمیت بیشتری می‌یابد که به عوارض جسمی و روانی اعتیاد توجه کنیم. اعتیاد شانس ابتلا به ایدز، هپاتیت و توبرکولوز را نیز بالا می‌برد و عوارض روانی فراوانی برای فرد مصرف‌کننده به‌دنبال دارد. هم‌اکنون مصرف تزریقی مواد به‌عنوان شایعترین راه انتقال ایدز در کشور به‌شمار می‌رود. هم‌چنین پدیده اعتیاد عوارض اجتماعی برای فرد مصرف‌کننده و جامعه ایجاد می‌کند. برای مثال ۷۵ درصد زندانی‌شدگان سال ۲۰۰۰ در کشور، جرائم مرتبط با مواد مخدر داشتند.^{۱،۲} اعتیاد مشکلات عدیده اجتماعی و اقتصادی از قبیل افزایش جرم‌های مرتبط با مواد مخدر هم‌چون جنایت و سرقت، فقر و نکدی‌گری و هدر رفتن سرمایه‌های کلان مادی کشورها را به‌دنبال داشته است. کشور ما دارای جمعیتی جوان است. بیش از ۵۰ درصد جمعیت کشور در سنین زیر ۲۰ سال بوده و ۶۲ درصد از این جمعیت در شهرها ساکن می‌باشند. موقعیت استراتژیک ایران، بازار مصرف داخلی مواد را افزایش می‌دهد.^۱ مصرف مواد یک الگوی رفتاری غیرانطباقی و بیمارگونه است که بروز علائم رفتاری، فیزیولوژیکی و شناختی به اختلال‌های بالینی در فرد مصرف‌کننده منجر می‌شود.^۳ میزان شیوع مصرف مواد در بین دانشجویان به‌ترتیب مربوط به مشروبات الکلی ۰/۶۳۳ درصد، سیگار و قلیان ۰/۵۲۲ درصد، حشیش ۰/۴۵۵ درصد، تریاک ۰/۳۹۹ درصد، قرص اکستازی ۰/۲۸۸ درصد و هرویین ۰/۱۵۵ درصد بوده است و اکثر

همچنین فراوانی مصرف سیگار بین مجردین ۳۳ درصد و بین متأهلین ۳۱/۷ درصد بود. از نظر مصرف اعضای خانواده بیشترین میزان مصرف در پدران گزارش گردید (جدول ۲).

بحث

بر اساس نتایج این پژوهش، ۲۷ درصد از دانشجویان تاکنون ماده‌ای را مصرف نکرده و بیشترین مواد مورد استفاده از مواد سبک به ترتیب مسکن و آرام‌بخش، سیگار و الکل بودند. مصرف مواد سنگین مانند تریاک، حشیش و سایر مواد فراوانی کمتری داشتند. سوء مصرف مواد را می‌توان نوعی انحراف رفتاری دانست و به‌عنوان یکی از مشکلات بهداشتی، درمانی و اجتماعی قرن حاضر شناخته شده است. سوء مصرف مواد به مواردی گفته می‌شود که فرد بدون نیاز و بدون مجوز پزشکی اقدام به مصرف مواد می‌کند ولی شدت مصرف به حدی نیست که وابسته و معتاد تلقی شود.^{۶۵} از نظر مشخصات خانوادگی نتایج حاکی از سوء مصرف در دانشجویانی بود که پدر یا مادرشان بیسواد یا کم سواد بودند. در تحقیقی مشابه نشان داده شده است که مصرف سیگار در دانشجویان با مادران با سطح تحصیلات ابتدایی بیشترین میزان بود.^۷

از آنجایی که در این پژوهش اکثریت واحدهای مورد پژوهش تاسن ۱۸ سالگی هیچ ماده‌ای را مصرف نکرده بودند. می‌توان گفت نقش خانواده در تربیت و هدایت فرزندان، عامل بازدارنده‌ای در انحراف آن‌ها محسوب می‌شود.^۱ عوامل اجتماعی از مهمترین عوامل شروع مصرف مواد مخدر شمرده می‌شوند که شامل: فشار همسالان، تلاش برای همراهی و مطرح نمودن خود در گروه همسالان، در معرض قرار گرفتن و دسترسی آسان به مواد می‌باشد. تاثیر این عوامل در دوران تغییر موقعیت اجتماعی بیشتر است به همین خاطر است که مصرف مواد بعد از ۱۸ سالگی و همزمان با دوری از خانواده و محیط زندگی اتفاق افتاده است.^{۸-۱۰}

نتایج محققین حاکی از آن است که هیچ‌گونه برنامه آموزشی درمورد مصرف خودسرانه مسکن‌ها در خانواده وجود ندارد. در تحقیقی که توسط طارمیان و همکاران انجام گردید ۴۸/۳ درصد از واحدهای مورد پژوهش داروهای مسکن و آرام‌بخش را بدون تجویز پزشک مصرف می‌کردند و نوع ماده مصرفی برحسب تعداد اعضای خانواده متفاوت بوده است.^{۱۱}

نتایج این تحقیق و سایر تحقیقات متعدد در دانشگاه‌های علوم پزشکی نشان‌دهنده درصد بالای مصرف سیگار است. به طوری که درصد شیوع مصرف سیگار در دانشگاه‌های گلستان ۸۳/۵ درصد، یزد ۲۱/۵ درصد، رشت ۴۴/۲ درصد و تهران ۲۴ درصد گزارش شده است. نتایج این تحقیق نیز نشان می‌دهد که بیشترین ماده مصرفی سیگار بوده و گروه متأهلین کمتر از مجردین مبادرت به مصرف نموده بودند. می‌توان گفت یکی از علل مصرف مواد بیکاری و نداشتن تفریح مناسب است. هم چنین فرزندان اول و دوم به دلیل مراقبت بیشتر والدین کمتر به مواد گرایش دارند. بنابراین کنترل جوانان توسط والدین می‌تواند در پیشگیری از اعتیاد نقش مهمی داشته باشد.^{۹-۴}

گرفت و ضریب پایایی سوالات با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون تعیین گردید و در تمامی موارد ضریب پایایی سوالات ۹۵ درصد بود. در خصوص نحوه انجام پژوهش در ابتدا پس از بیان اهداف و جلب رضایت واحدهای پژوهش، پرسشنامه تکمیل شد و اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS-15 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

اغلب افراد مورد بررسی در گروه سنی ۲۰ سال (۲۱/۹٪) و مجرد (۹۲/۸٪) بودند. محل زندگی ۶۶/۹ درصد، شهر و ۳۱/۲ درصد، روستا و ۱/۶ درصد حاشیه شهر بود. از نظر بعد خانوادگی بیشترین واحدهای مورد پژوهش (۲۱/۹٪) دارای بعد خانوار ۶ نفر و کمترین آن‌ها (۱/۶٪) دارای بعد خانوار ۳ نفر بودند. هم چنین اکثر آن‌ها (۲۳/۳٪) فرزند اول خانواده و با هر دو والد خود زندگی می‌کردند (۸۵/۴٪). بیشتر والدین دارای تحصیلات ابتدایی و بی‌سواد بودند. از نظر سوء مصرف مواد اکثریت واحدهای مورد پژوهش (۳۸/۴٪) تا سن ۱۸ سالگی هیچ ماده‌ای را مصرف نکرده بودند. اولین ماده مصرفی بیشتر واحدهای پژوهش، مسکن، بود. به‌طور کلی نتایج نشان داد که ۲۷ درصد از دانشجویان تاکنون ماده‌ای را مصرف نکرده و بیشترین مواد مورد استفاده مواد سبک به ترتیب مسکن و آرام بخش (۴۴/۷٪)، سیگار (۲۸/۴٪) و الکل (۲۰/۲٪) بودند. مواد سنگین مانند تریاک (۵/۲۵٪)، حشیش (۴/۱٪)، اکستازی (۱/۶۴٪) و سایر مواد (۱/۱۳٪) فراوانی کمتری داشتند (جدول ۱).

جدول ۱: فراوانی ماده مصرفی براساس نوع ماده مصرفی توسط نمونه‌ها

نوع ماده مصرفی	تعداد (درصد)
مسکن و آرام بخش	۲۴۰ (۴۴/۷۷)
الکل	۱۲۳ (۲۰/۱۹)
سیگار	۱۷۳ (۲۸/۴)
حشیش	۲۵ (۴/۱)
اکستازی	۱۰ (۱/۶۴)
تریاک	۳۲ (۵/۲۵)
سایر مواد	۷ (۱/۱۳)

جدول ۲: توزیع فراوانی مصرف مواد در اعضای خانواده دانشجویان

مصرف اعضای خانواده	تعداد
پدر	۱۲۸ (۳۲/۷۳)
مادر	۴۹ (۱۲/۵۳)
برادر	۶۳ (۱۶/۱۱)
خواهر	۱۰ (۲/۵۵)
عمو	۵۸ (۱۴/۸۳)
عمه	۵ (۱/۲۸)
دایی	۵۶ (۱۴/۳۶)
خاله	۵ (۱/۲۸)
سایر	۱۷ (۴/۳۴)

همچنین نگرش مثبت به مواد می تواند زمینه ساز اعتیاد باشد نتایج پژوهش نگارنده نشان داد که هویت یابی مذهبی، ناپسندی مصرف مواد از نگاه دوستان، توانمندی خانواده، عدم تشویق دوستان به مصرف مواد، ارتباط معنی داری با نگرش نسبت به مصرف مواد دارند.^{۱۲-۱۶} با توجه مصرف مواد مختلف توسط دانشجویان، غربالگری آنان در بدو ورود از نظر اعتیاد و اجرای برنامه های پیشگیری از سوء مصرف مواد توصیه می شود.

سپاسگزاری

این مقاله ماحصل یک طرح تحقیقاتی مصوب معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی همدان با کد ثبت ۱۶/۳۵/۱۷۷۷۵ پ می باشد.

References

1. Chabrol H, Mabila JD, Chauchard E, et al. Contributions of parental and social influences to cannabis use in a non-clinical sample of adolescents. *Encephale* 2008; 34(1): 8-16.
2. Walters GD. The addiction concept, Allyn and Bacon. Country profile: Islamic Republic of Iran, www.odccp.org.1999:1-11.
3. Mohammadi N, Movalat M. [The study of relapsing of addiction patients who referred to reference center in Hamadan] Persian. *Sci J Hamadan Nurs Mid* 2003; 15(1): 46.
4. Taremian F, Bolhari J. [The prevalence of drug abuse among university students in Tehran] Persian. *Iran J Psychiatry Clin Psychol* 2007; 13(4): 335-342.
5. Rafiei H, Razai F. [Psiatary Abstract] Persian. Tehran: Arjomand Press; 2003: 401.
6. Franges A. Maurer caladium. smit community public health. United States: Elsevier Saunder; 2005.
7. Pichainarong N, Chaveepojnkamjorn W. Youth and alcoholic beverages: Drinking patterns among high school students in central Thailand Southeast Asian. *J Trop Med Public Health* 2010; 41(6): 74-76.
8. Taheri H. [Flow epidemic drug abuse] Persian. *New J Cogni Sci* 1999; 1(3): 28-30.
9. Samavati M. [Etiology social addiction referred to reference center in Maraghe] Persian. *Proceeding of the 1st national congress of pathology in the family*; 2004; Tehran, Iran.
10. Rugkasa J, Knox B, Southington J. Anxious adults' vs cool children's views on smoking and addiction. *Soc Sci Med* 2001; 53 (5): 593-602.
11. Taremian F, Bolhari J, Pairavi H and Ghazi-Tabatabaeii M. [The prevalence of drug abuse among university students in Tehran] Persian. *Iranian J Psychiatry Clin Psychol* 2008; 4(13): 335-42.
12. Mehrabi H. [Famaily function emotion & social in adolescent and youth in Isfahan] Persian. *Proceeding of the 1st national congress of pathology in the family*; 2004; Tehran, Iran.
13. Negarandeh H. [Attitudes of girls' student to drug abuse in Tehran] Persian. Tehran: Faraz Press, 1385-1386.
14. Bahrami A. [Addiction and process prevention] Persian. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance; 2003: 155-165.
15. Chabrol H, Mabila JD, Chauchard E. Influence of cannabis use on suicidal ideations among 491 high-school students. *Encephale* 2008; 34(3): 270-3.
16. Boot CR, Rosiers JF, Meijman FJ and Van-Hal GF. Consumption of tobacco, alcohol and recreational drugs in university students in Belgium and the Netherlands: The role of living situation. *Int J Adolesc Med Health* 2010; 22(4): 527-34.

The Prevalence of Substance Abuse in Students of Hamadan University of Medical Sciences

Nahid Mohamadi,¹ Fatemeh Shobeiri,² Hossein Mahgoob³

Received: 8/Feb/2011
Accepted: 8/March/2011

Background: Substance abuse refers to a maladaptive pattern of use of a substance. The purpose of this study was to determine the prevalence of substance abuse in hostel boys in Hamadan medical university, 2008.

Materials and Method: This research was a descriptive cross-sectional study. The method of sample was census report study and sample number was 430. The research objective data was gathered thorough questionnaire. Data processing and statistical analysis were performed using SPSS software, version 15.0.

Results: Outcome showed that the majority of samples were 20 years old (21.9%), non married (92.8%), the number of family member were six members (21.9%), and they are the first children (85.4%).

Also outcome showed that 27% of students did not consume any drug, and majority of light material drug abuse was narcotic (44.77%), cigarette (28.4%), alcohol (20.19%) and heavy material was opium (5.25%), hashish (4.1%), ecstasy (1.64%) and others (1.13%). Narcotic was in the first rank and cigarette was in the last.

Conclusion: The screening of drug abuse and promoting primary prevention programs at the university were recommended. [ZJRMS, 2012; 14(1): 86-89]

Keywords: Substance abuse, medical, student

1. Instructor of Community Health Nursing, Research Center for Child and Maternity Care, School of Nursing and Midwifery, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran.
2. Assistant Professor of Midwifery, Research Center for Child and Maternity Care, School of Nursing and Midwifery, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran.
3. Professor of Statistics, School of Health, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran.

Please cite this article as: Mohamadi N, Shobeiri F, Mahgoob H. The prevalence of substance abuse in students of Hamadan University of Medical Sciences. Zahedan J Res Med Sci (ZJRMS) 2012; 14(1): 86-89.